

Olennaisesti lainvastaiset katumielenosoitukset 2020-luvulla – katsaus tuomioistuinkäytäntöön ja aiheeseen liittyviin oikeuspoliittisiin kysymyksiin

Tommi Saarikivi

1. Katsauksen aiheesta ja rajauksesta

Tässä katsauksessa tarkastellaan 2020-luvulla yleistyneitä katumielenosoituksia sääntelyn ja asiaan liittyvien oikeuspoliittisten kysymysten näkökulmasta. Erityisesti pyrkimyksenä on aiheesta jo kertyneen aineiston perusteella arvioida perustuslain 13 §:ssä turvatuista ja kokoontumislailla (530/1999) tarkemmin säädellyn kokoontumisvapauden sallittua liikumatilaa yhteiskunnassa ja laillisen ja laittoiman mielenosoituksen välistä rajanvetoa.

Kokoontumisvapaus on tai ainakin sen tulisi olla korkean puuttumiskynnyksen takana oleva poliittinen perusoikeus, jonka rajoitusperusteiden tulee olla välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa.¹ Katsauksen keskeinen tarkastelukulma onkin kokoontumisvapautta koskevan sääntelyn ja mielenosoituksiin liittyvän tähän mennessä kertyneen käyrä- ja hovi-oikeuskäytännön vertailu siihen yhteiskunnalle aiheutuvaan häiriöön, jota me jatkuvasti siedämme muun inhimillisen elämän synnyttämän liikennehaitan johdosta samoilla katualueilla, joilla katumielenosoituksia järjestetään ja rajoitetaan.

On selvää, että perusoikeuksien perusteltu rajoittaminen on modernissa oikeusvaltiossa arkipäivää. Maailman parhaissa demokratioisakin joudutaan tinkimään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja kansallisen perusoikeussääntelyn lupaamista kauniista ja ylevisistä periaatteista johtuen niin yhteiskunnan rajallisista resursseista kuin siitä yksinkertaisesta syystä, että eri tavoin aika ajoin keskenään ristiin ajautuvia perusoikeuksia on paljon, ja niiden väliset kollisiotilanteet tekevät mahdottomaksi perusoikeuksien toteutumisen rajoitusta aina ja kaikissa tilanteissa. Perusoikeuksien tosiasiallista merkitystä yhteiskunnassa rajataan myös Suomessa niin lainsäädännöllä² kuin oikeuskäytännössä.

Katsauksen kirjoittaja on toiminut pro bono ympäristöaktivistien oikeusavussa vuosina 2021–2025. Kirjoituksen tarkoitus on kiinnittää oikeustieteellisen yhteisön huomiota siihen tosiseikkaan, että 2020-luvun alkuvuosina on syntynyt jo noin tuhannen rikostuomion verran mielenosoituksiin liittyvää käyrä- ja hovi-oikeuskäytäntöä, jolla voi olla aiheesta tähän mennessä käytyä oikeuspoliittista keskustelua merkittävämpi vaikutus poliittisen sananvapauden kehitykseen Suomessa.

1 Rajoittamiskynnyksestä ks. PeVM 25/1994 vp, s. 4–5, sekä kansainvälisissä perusoikeussopimuksissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artikla, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 12 artikla ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 21 artikla.

2 Ks. esimerkiksi oikeusministeriön ylläpitämä Lainkirjoittajan opas, luku 4.1.13 perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä.

Koska valtaosa mielenosoituksiin liittyvistä rikoslain (39/1889) 16 luvun 4 §:n perusteella langetetuista niskoittelutuomioista on annettu ympäristöaktivistien järjestämien katumielenosoitusten yhteydessä, ja termi kansalaistottelemattomuus esiintyy aiheeseen liittyvässä keskustelussa toistuvasti, on varmasti tarpeellista heti alkuun selvyyden vuoksi todeta, että tämä katsaus ei miltään osin käsittele kansalaistottelemattomuutta, joka määritelmänsä mukaisesti on tietoista sääntöjen rikkomista jonkin poliittisen tavoitteen edistämiseksi. Kansalaistottelemattomuuden merkityksestä ja sen historiallisesta oikeutuksesta on kirjoitettu valtavasti³, ja keskustelua aiheesta voidaan aiheellisesti jatkaa toisaalla. Tässä katsauksessa keskitytään kansalaistottelemattomuuden sijaan niihin argumentteihin, joilla toisaalta mielenosoituksia koskevassa sääntelyssä ja toisaalta 2020-luvun lukuisten niskoitteluoikeudenkäyntien yhteydessä on ratkaistu kysymys laillisen ja laittoman mielenosoituksen välisestä tärkeästä rajanvedosta.

Suppeahko katsaus poliisin mielenosoitusten yhteydessä tosiasialisesti käyttämiin rajoitamisperusteisiin ja tuomioihin kirjattuihin perusteluihin ei liioin anna mahdollisuutta tässä yhteydessä käsitellä sellaisten asiaan mahdollisesti liittyvien laajempien näkökulmien merkitystä kuten rikoslain vastuuvapaus- ja oikeuttamisperusteet tai perustuslain 20 §:ssä säädetyt ympäristövastuut yksityisen kansalaisen tai julkisen vallan näkökulmasta. Esimerkiksi pakkotilaa oikeuttamisperusteena on käsitelty oikeuskirjallisuudessaakin suhteellisen niukasti, ja erään tuomarin huomio siitä, että

yksittäinen katumielenosoitus ei välittömästi ehkäise tuleville sukupolville ympäristökriisin potentiaalisesta eskaloitumisesta aiheutuvia seurauksia, on niukahkon kotimaisen oikeuskäytännön valossa sekin vähintään oikeasuuntainen.⁴

Kuitenkin poliisin valitessaan toimintatapaa yksittäistapauksessa ja käyttäessään tuoloin poliisilain (872/2011) 1 luvun 2–6 pykälien mukaista harkintaa, ja tuomioistuinten harkitessa käsillä olevien perusoikeuskysymysten merkitystä yksilön rikosvastuun kannalta, on luonnollisesti tärkeää, että kaikki relevantit aiheeseen liittyvät argumentit ovat kokonaisarviossa esillä. Vaikka tässä katsauksessa ei tällaisiin laajempiin pohdintoihin ole mahdollista keskittyä, toivottavasti niistäkin käydään aiheellisesti laajempi oikeuspoliittinen keskustelu kuin toistaiseksi on tehty.

Kaikki edellä sanottu huomioiden tämä katsaus on siis rajattu suhteellisen tiukasti käsittelemään niitä oikeuskysymyksiä, joita 2020-luvun alkuvuosina on noussut esiin lailliseen kokoontumisvapauteen liittyen ympäristöaktivistien järjestämiä katumielenosoituksia koskevissa niskoittelujutuissa. Koska oikeuspoliittisesti herkkä aihe kuten poliittinen sananvapaus Suomessa voi herättää voimakkaita tunnereaktioita, olen joutunut harkitsemaan tapaa, jolla aiheesta kirjoitan. On varmasti perusteltua oikeusrealismia tässä todeta, että esimerkiksi tuomioistuinkäsittelyihin liittyvät negatiivissävyyteisemmät prosessuaaliset huomiot näyttäytyvät helposti huonon häviäjän jätelmäkritiikkinä, etenkin kun jokainen katumielenosoitusten yhteydessä nostettu niskoit-

3 Näkökulmista kansalaistottelemattomuuden oikeutukseen eri aikoina ks. esim. Henry Thoreau, *Resistance to Civil Government*. *Aesthetic Papers* 1849 ja John Rawls, *A Theory of Justice*. Belknap Press 1971.

4 Kohtuullisen todennäköistä on myös, että pakkotilaperusteen soveltaminen lokakuussa 2025 Helsingin käräjäoikeuden toimesta niskoittelusyytteiden kumoamiseksi juuri niin kuin normi edellyttääkin Helsingin Stansvikissa sijainneen yksittäisen metsäalueen ja noron suojelemiseksi järjestetyn mielenosoituksen yhteydessä ei tarkoittane, että tästä voidaan tehdä laajempia oletuksia saman oikeuttamisperusteen laajentamisesta koskemaan yleisemmän tason ympäristöpoliittisia päämääriä tavoittelevia katumielenosoituksia. Onneksi kokoontumisvapautta turvaa koko joukko muitakin normeja.

telusyyte on johtanut poikkeuksetta tuomioon.

Katson kuitenkin, että ei ole järkevää jättää tästä katsauksesta pois joitakin kriittisempiä havaintoja, joita olen niskoittelujuttuihin liittyen prosessinäkökulmasta tehnyt. Kunhan katsauksen lukija tunnistaa, että pidän suuressa arvossa suomalaista poliisia ja tuomioistuinalaitosta, enkä esitä, että ympäristöaktivistien pitäisi saada minkäänlaista erikoiskohtelua, kun poliittisen sananvapauden oikeuspoliittisia rajoja määritellään, kriittisempikin osa katsauksesta tulee varmasti ymmärretyksi oikein.

Kaikkien oikeuspoliittisten kysymysten, joita tässä katsauksessa nousee esille, on siten ymmärrettävä koskevan mielenosoitusoikeutta ei ainoastaan ympäristöaktivistien näkökulmasta, vaan osana laillista kokoontumisvapautta yleisesti. Kuulemisten yhteydessä oikeussalissa poliisin edustajatkin ovat useampaan otteeseen aiheellisesti todenneet, että asiassa tarvitaan ohjaavaa oikeuskäytäntöä. Selkeiden vastausten saaminen lailliseen mielenosoitukseen liittyviin tulkintakysymyksiin on demokratiassa ja oikeusvaltiossa varmasti kaikille tärkeä asia.

2. Keskeisestä mielenosoituksiin liittyvästä sääntelystä

2.1. Laillisen ja laittoman mielenosoituksen sääntely laissa

Mielenosoitusten järjestämiseen ja niihin osallistumiseen liittyvät keskeiset oikeussäännöt on Suomessa kirjattu kokoontumislakiin. Mielenosoitus on lain tarkoittama yleinen kokous. Lain 4 ja 6 pykälissä säädetään jokaisen oikeudesta osallistua yleiseen kokoukseen sekä julkisen vallan velvoitteesta turvata oikeus

kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luoda edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle.

Kuten muutkaan perusoikeudet, oikeus osoittaa mieltä ei ole rajoittamaton. Yleinen kokous on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien että sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Lain 9 §:ssä myös katualue on katsottu kokoustarkoitukseen soveltuvaksi yleiseksi paikaksi, joskin on selvää, että tilaisuuden turvallinen saattaminen päätökseen sujuvasti ja turvallisesti edellyttää erityisiä järjestelyjä – aivan vastaavasti kuin kaiken muun katualueilla järjestettävän toiminnan kohdalla.⁵

Mielenosoituksen kuulumista kokoontumislaille turvautun kokoontumisvapauden piiriin on arvioitava erityisesti suhteessa lain 10, 20 ja 21 §:issä säädettyihin rajoituksiin ja poliisille asiassa annettuihin toimivaltuuksiin. Toimivaltakysymystä sekä sääntelykysymyksenä että toteutuneessa mielenosoituskäytännössä avataan tarkemmin tämän katsauksen luvussa 3.

Kokoontumislain 10 §:n 2 momentin mukaan poliisi voi yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan osoittaa yleisen kokouksen siirrettäväksi toiseen, tarkoituksen kannalta sopivaan paikkaan, jos se 1) vaarantaa ihmisten turvallisuutta, 2) aiheuttaa huomattavaa haittaa ympäristölle tai vahinkoa omaisuudelle, tai 3) häiritsee kohtuuttomasti 3a) sivullisia tai liikennettä tai 3b) valtiovierailua, kansainvälistä kokousta tai suojelun tarpeeltaan vastaavan tason tilaisuutta. Rauhallisesti kadulla seisovien tai istuvien mielenosoittajien kohdalla arvioitavaksi tulevat yleensä lähinnä kohdat 1 ja 3a.

Kokoontumislain 20 §:n mukaan poliisi voi tarvittaessa antaa yleisen kokouksen järjestämisestä ennakolta tai tilaisuuden aikana oh-

5 Jäljempänä tarkemmin avattavassa Helsingin hovioikeuden tuomiossakin todetaan, että esimerkiksi Mannerheimintie voi olla kokoontumislain tarkoittama yleinen paikka, kunhan yleinen kokous ei aiheuta kohtuutonta haittaa liikenteelle (HelHO 24/124714, annettu 10.6.2024, s. 3).

jeita ja määräyksiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terveyden, omaisuuden tai ympäristön vahingoittumisen estämiseksi tai ympäristölle aiheutuvan haitan rajoittamiseksi, sivullisten oikeuksien turvaamiseksi sekä liikenteen sujuvuuden turvaamiseksi. Kaikki nämä ovat oikein järkeviä perusteita, joita poliisi joutuu arvioimaan pykälän sanamuodon mukaisesti aivan vastaavalla tavalla katualueilla järjestettävien pitkäkestoisten yleisötilaisuuksien kuten maratonjuoksujen tai koko päivän kestävän Kallio Block Partyn kohdalla.

Lain 21 §:n 1 momentin mukaan yleisen kokouksen järjestäjän on keskeytettävä kokous tai määrättävä se päättymään, jos kokouksen jatkamisesta aiheutuu välitöntä vaaraa ihmisten turvallisuudelle, omaisuudelle tai ympäristölle (vrt. KokL 10.2 §). Pykälän 2 momentissa annetaan päällystään kuuluvalle poliisille oikeus keskeyttää yleinen kokous tai määrätä se päättymään, jolleivät a) muut toimenpiteet ole osoittautuneet riittäviksi, b) 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa, sekä c) silloin, kun yleistä kokousta järjestettäessä ”muutoin toimitaan olennaisesti lainvastaisesti”.

Tässä yhteydessä on varmasti aiheellista mainita, että niskoittelujuttujen käräjäkuulemisten yhteydessä poliisi on argumentoinut katumielenosoitusten olennaisen lainvastaisuuden syntyvän ”kokoontumislain 10, 20 ja 21 §:ien yhteisvaikutuksesta”, ja että poliisin käsityksen mukaan lainvastaiseksi mielenosoituksen tekee edellisistä kriteereistä riippumatta jo yksistään se tosiseikka, että mielenosoittajat aloittavat mielenosoituksen paikassa, jossa poliisi on sellaisen järjestämisen kieltänyt.

Tämä tulkinta on mahdollinen lain esitöidenkin valossa, mutta jättää huomiotta sen tosin seikan, että näin ahtaalla tulkinnalla laissa turvatulla kokoontumisvapaudella ei ole oikeastaan mitään merkitystä, jos poliisin mihin tahansa perustuva siirtymiskäsky aina tekee mielenosoituksen sen aiheuttamasta tosiasiallisesta haitasta riippumatta olennaisesti lainvastaiseksi.

2.2. Ilmoitusvelvollisuuden merkityksestä mielenosoituksen lainmukaisuuden ja poliisin toimivaltuuksien kannalta

Lain esitöistä käy ilmi, että kun kokoontumislain 7 §:n ilmoitussääntelyä viimeksi vuonna 2019 muutettiin, tarkoitus oli pyrkiä antamaan poliisille paremmat edellytykset turvata kokoontumisvapauden käyttämistä, ei rajoittaa kokoontumisvapautta.⁶ Perustuslain 13 §:n mukaan jokaisella on lupaa hankkimatta oikeus järjestää mielenosoitus, eikä tähän oikeuteen ole tarkoitettu säätää rajoitusta kokoontumislain 7 §:llä.⁷

On selvää, että mielikuvituksellisen monella tavalla järjestetyt mielenosoitukset traktori-marssista performatiivisiin, laajalle alueelle leviittäytyviin joukkokoreografioihin ovat poliisille aidosti resurssikysymys ja -haaste. Koska aivan keskeisten valtakunnanmedioiden mielenosoituksia koskevassa uutisoinnissakin edelleen törmää kysymykseen siitä, oliko mielenosoitukselle haettu tai saatu lupaa, muistutettakoon nyt tässäkin, että ilmoitusvelvollisuus ja sen noudattaminen eivät ole jossain määrin harhaanjohtavasta ilmaisusta huolimatta laillisen mielenosoituksen ennakoedel-

6 HE 302/2018 vp., s 1. Ks. myös PeVM 14/2018 vp., s. 2, jossa todetaan: ”Ehdotettu ilmoitusmenettely ei myöskään johda tilanteeseen, jossa menettelyllä tosiasiaa estettäisiin kokousten järjestäminen.” Paradoksaalisesti juuri näin 2020-luvulla on kuitenkin käynyt, kun poliisi on katsonut ilmoitetut mielenosoitukset olennaisesti lainvastaiseksi juuri sillä perusteella, että ne järjestetään poliisin ennen mielenosoituksen toteutumisajankohtaa tekemän kielteisen ennakkopäätöksen vastaisesti.

7 HE 302/2018 vp., s. 1.

lytyksiä. Lain esitöissä todetaan myös eksplisiittisesti, että puutteet ilmoituksessa tai ilmoituksen puuttuminen kokonaankaan eivät merkitse KokL 21 §:ssä tarkoitettua olennaista lainvastaisuutta.⁸

Tarkoitus on siis ollut säilyttää oikeustila, joka edelleen mahdollistaa myös spontaanien ja sellaisenakin laillisten mielenosoitusten järjestämisen. Aihetta on sivuttu myös Helsingin käräjäoikeuden ns. OC- eli pippurisuusmuutustapauksena tunnetun tuomion 23/126076 perusteluissa. Tapauksessa otettiin poliisin voimankäytön oikeasuhtaisuuden lisäksi huomioon arvoisilla perusteluilla kantaa sekä poliisin mielenosoituksen siirtomääräyksen mielekkyyteen että kokoontumisvapauden turvaaman mielenosoituksen statukseen suhteessa poliisilain 2 luvun 9 pykälän valtuuksiin, kun mielenosoitus muutti spontaanisti muotoaan, osin poliisin toiminnan seurauksena.⁹

Kiusantekotyyppinen ilmoitusvelvollisuuden noudattamatta jättäminen ei ole tietenkään mielenosoittajien eikä kenenkään edun mukaisista. Selkeämpi oikeustila katumielenosoitusten osalta kannustaisikin ilmoittamaan katumielenosoituksista riittävän hyvissä ajoin niihin liittyvän liikenteenohjauksen helpottamiseksi ja mielenosoittajien ja muiden kansalaisten turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi se vähentäisi osaltaan myös poliisin tarvetta varautua ylimitoitetulla joukkojenhallintaresurssilla tilanteisiin, joissa liikennehäiriö ei ylitä kokoontumislain ja sen tulkintaa ohjaavien normien määrittlemää puuttumiskynnystä.

Tällaisessa skenaariossa laillisten katumielenosoitusten sitoma resurssitarve voitaisiin lähtökohtaisesti suhteuttaa poliisiin mielenosoitustilanteeseen liittyvään päätehtävään, joka ei ole mielenosoittajien kiinniottaminen ja kantaminen pois paikalta, vaan sujuva liikenteenohjaus ja yhteiskunnassa muut perusoikeudet oikeasuhteisesti huomioiva rauhanomaisen mielenosoituksen turvaaminen.

3. Poliisin toimivaltuuksista yleisen kokouksen yhteydessä

3.1. Väkijoukko vai mielenosoitus

Edellä kohdassa 2.1 on todettu kokoontumislain 10, 20 ja 21 §:llä poliisille annetut toimivaltuudet antaa määräyksiä yleisen kokouksen paikasta, yleisen kokouksen järjestämisestä sekä tietyn edellytyksin määrätä yleisen kokouksen keskeyttämisestä tai päättymisestä.

Jossain määrin hämmentävää on ollut säännönmukaisesti niin poliisin poistumiskäskyn kuin mielenosoittajille luettujen niskoittelusyytteiden yhteydessä syyttäjien rangaistusvaatimuksissa käytetty poliisilain 2 luvun mukainen retoriikka, jossa toistuvasti viitataan ”väkijoukkoon”, joka on määrätty poliisin toimesta hajaantumaan.¹⁰

Väkijoukko on poliisilain (872/2011) yleisiä toimivaltuuksia sääntelevän 2 luvun 9 §:ssä käytetty termi. Pykälän mukaan poliisilla on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan ja siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa

⁸ Ibid.

⁹ Helsingin käräjäoikeuden tuomio 23/126076, 21.6.2023, s. 32: ”Edellä selostetut kokoontumislain esityöt ja perustuslakivaliokunnan lausunto puoltavat sitä johtopäätöstä, että yleinen kokous nauttii lähtökohtaisesti kokoontumislain suojaa ennakoilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä huolimatta. Kun otetaan lisäksi huomioon, että kokoontumislain 10 §:n esitöissä on selkeästi tuotu esiin, että kyseisessä pykälässä säädetään tyhjentävästi poliisin toimivallasta antaa kokouspaikkaa koskevia määräyksiä, niin lainsäätäjän tarkoituksena ei voida pitää sitä, että ennakoilmoituksen puuttuessa kokouksen siirtämistä voitaisiin arvioida esimerkiksi kokoontumislain 20 §:n tai poliisilain 2 luvun 9 §:n nojalla.”

¹⁰ Tyypillinen syyttäjän käyttämä muotoilu vastaajille esitetyissä rangaistusvaatimuksissa esiintyy esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden tuomiossa 24/119560, annettu 3.5.2024, sivuilla 1–4: ”Poliisi on kokoontumislain 10 ja 21 §:n perusteella määrännyt väkijoukon hajaantumaan ja antanut osallistujille useita poistumiskäskyjä.”

yleistä järjestystä ja turvallisuutta – tai on esteenä liikenteelle. Kuulostaa tutulta, mutta ongelma tässä on, että *lex specialis* -ratkaisulla saman pykälän momentissa 3 nimenomaisesti todetaan, että yleisen kokouksen keskeyttämisestä ja päättämisestä säädetään kokoontumislain 21 §:ssä¹¹. Käytetyt termit ovat tärkeitä, kun samassa tilanteessa voidaan soveltaa useampia toimivaltuuksia. Kokouksen hajottaminen ja väkijoukon hajottaminen ovat kaksi eri asiaa.¹²

Astetta huumorintajuisemmat mielenosoittajat voisivat siis poliisin säännönmukaisesti käyttämän poistumiskäskyperusteen kuultuaan hämmästellä poliisillekin tapahtumien saamaa yllättävää käännettä ja varoitella toisiaan aivan rauhanomaisen mielenosoituksen välittömässä läheisyydessä ilmeisesti juuri syntyneestä mellakasta.

3.2. Kuinka poliisi mielenosoitusten yhteydessä käytännössä toimii

Niskoitteluoikeudenkäyntien henkilötodisteluun yhteydessä kertyneen näytön perusteella vaikuttaisi siltä, että katumielenosoitusten yhteydessä poliisi säännönmukaisesti a) katsoo katualueella järjestetyn mielenosoituksen olennaisesti lainvastaiseksi aina sen alkamishetkestä lukien, mikäli se on tehnyt ennakkoarvion mielenosoituksen sijainnin soveltumattomuudesta mielenosoituspaikaksi, ja b) antaa *väkijoukolle* poistumiskäskyn tiedossani olevien oikeustapausten perusteella yleensä noin 17 – 120 minuuttia mielenosoituksen alkamisen jälkeen.

Poistumiskäsky ei kuitenkaan perustu käskyn antamishetkellä mielenosoituksen aiheuttamaan todelliseen liikennehäiriöön, tai mihinkään muuhunkaan kokoontumislain 10 tai 20 §:ssä säädettyjen rajoitusten vastaisuuteen, vaan siihen, että poliisin sen alkamishetkestä asti olennaisesti lainvastaiseksi katsomaa mielenosoitusta ei ole saatu muutettua lailliseksi, koska sitä ei ole neuvottelemalla mielenosoittajien kanssa saatu siirtymään poliisin määräämään toiseen paikkaan.

Yksi mahdollinen syy hämmennykseen poliisin käyttämien toimivaltaperusteiden suhteen on, että laajemman katumielenosoitusilmiön ja erityisesti ”kansalaistottelemattomuuskeskustelun” päästyä vauhtiin 2020-luvun alussa on järkeily, että edellä kuvattuun ajatusketjuun perustuen ”olennaisesti lainvastainen” mielenosoitus, jonka laittomuus perustuu siis poliisin käskyn vastustamiseen eikä kokoontumislain rikkomiseen, ei ole oikeastaan mielenosoitus lainkaan, ja poliisin tilanteessa soveltamat toimivaltuudetkin perustuvat siksi eri lakiin. Tästähän ”väkijoukko”-termin säännönmukainen käyttö huolestuttavalla tavalla kertoo.

Lain turvaaman kokoontumisvapauden toteutumisen kannalta on jo jossain määrin absurdia, että Helsingin käräjäoikeuskin on jo useammassa tuomiossa lisäksi todennut, että edes poliisin tilanteessa tekemällä mahdollisella väärällä tilannearviolla ei ole tilanteessa syntyvän rikosvastuun kannalta mitään merkitystä.¹³ Perusteluna käytetään korkeimman oikeuden tuomiota KKO 2000:90, johon syyttäjätkin säännönmukaisesti vetoavat perusteena sille, että niskoitteluoikeudenkäynneissä ei ole

11 Ks. tarkentavasti myös HE 224/2010 vp., s. 78, jossa nimenomaisesti todetaan, että kokoontumislain 21 §:ssä säädetään tyhjentävästi pykälässä tarkoitetuista asioista.

12 Ks. esim. HE 57/1994 vp., s. 45–46, ja erityisesti: ”Poliisilaissa olevia säännöksiä väkijoukon hajottamisesta ei sen vuoksi ole tarpeen ulottaa koskemaan yleisiä kokouksia. Tällöin välttyään myös poliisilain ja hallitusmuodossa turvatun kokoontumisvapauden keskinäiseen suhteeseen liittyviltä ongelmilta.”

13 Ks. esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden tuomiot 24/119563, annettu 3.5.2024, s. 7 ja 24/128635, annettu 3.7.2024, s. 11.

tarpeen arvioida oikeastaan muuta kuin sitä, onko poliisin käsky kuultu ja ymmärretty.

Tätä katsusta kirjoitettaessa edellä mainittu poliisin kadulla istuviin mielenosoittajiin kohdistamaa OC-sumutteen käyttöä koskeva tuomio on edennyt Helsingin hovioikeuteen. Kun arvioidaan poliisin mielenosoittajiin kohdistaman voimankäytön oikeasuhtaisuutta, ei ole lainkaan samantekevää, minkälaisiin tilanteisiin tarkoitettuja toimivaltuuksia poliisin katsotaan konkreettisesti mielenosoitus-tilanteessa lakiin perustuen käyttävän.

On erittäin tärkeää, että kun käydään rajanvetoa poliisin mielenosoitus-tilanteissa käyttämien toimivaltuuksien suhteen, poliisilain 2 luvun 9 pykälän 3 momentin merkitys asiassa tunnustetaan laajemminkin, kuten käräjäoikeuden tuomiossa 23/126076 on jo tehty¹⁴, ja sekä poliisihallinto että syyttäjälaitos ohjeistavat jatkossa säännönmukaisesti käyttämään mielenosoitusten yhteydessä tilanteen edellyttämällä tavalla oikein kokoontumislain mukaista termistöä mellakkaretoriikan sijaan. Näin varmistetaan tehokkaasti myös se kaunis tosiseikka, että Suomessa rauhanomaisten mielenosoitusten yhteydessä poissaolollaan loistaneet joukkojenhallintaan tarkoitettut kilvet, kypärät ja muut poliisin työvälineet katsotaan vastaavassa yhteydessä tarpeettomaksi varustukseksi jatkossakin.

Toivottavasti virheellisen mellakkasanaston poistaminen mielenosoitusten turvaamisen ja

rajoittamisen punninnan yhteydestä myös ehkäisee niitä valitettavia ylilyöntejä, joissa poliisi on suihkuttanut OC-sumutetta rauhallisesti istuvien mielenosoittajien kasvoille tai lyönyt banderollikepillä kadulla istuvaa mielenosoittajaa päähän.

4. Mielenosoitusten laillisuuden arvioinnista toteutuneessa oikeuskäytännössä

Katsauksen mitta ei mahdollista perehtymistä kirjavaan kokoontumisvapautta koskevaan eurooppalaiseen oikeuskäytäntöön, mutta todettakoon yleisellä tasolla, että ei ehkä mitenkään yllättäen aiheeseen liittyvistä lukuisista ratkaisuksista löytyy etsivälle argumentteja sekä kokoontumisvapautta laajentavan että sitä rajoittavamman tulkinnan puolesta.¹⁵

Tämän katsauksen mahdollistamassa mitassa ei ole liioin mahdollista esitellä kaikkia noin tuhanteen rikostuomioon johtaneita mielenosoitusniskoittelutapauksia, ja on tietenkin aivan mahdollista, että useammatkin rikostuomioihin johtaneet mielenosoitukset ovat monin eri tavoin voineet olla kokoontumislain kannalta ongelmallisia. Esimerkiksi Pitkäsilta, Sörnäisten rantatie, Mechelininkatu ja Porkkalankatu Helsingissä sekä Tampereen Hämeenpuisto jäävät toteutuneina mielenosoitus- ja niskoittelupaikkoina tämän tarkastelun ulkopuolelle.

14 Helsingin käräjäoikeuden tuomio 23/126076, 21.6.2023, s. 30–31. Tuomiossa avataan laajemmin yleisen kokouksen tunnusmerkistöä ja kokoontumislain ja poliisilain välisten toimivaltuuksien välistä rajanvetoa, ja todetaan kokoavasti mm., että HE 145/1998 vp., s. 25 ja HE 224/2010 vp., s.78 perusteluilla on selvää, että kokoontumislain 10 §:n toimivaltasäännös on erityissäännös suhteessa poliisilain yleisesti käytettyyn paikkaan liittyviin toimivaltasäännöksiin, että poliisilain 2:9 §:n perusteluissa on nimenomaisesti todettu, että momentissa mainitut kokoontumislain säännökset ovat tältä osin tyhjentäviä, sekä se, että ”se, että osa mielenosoittajista on siirtynyt viereiseen Varsapuistikoon Elokapiina-liikkeen edustajan kuulutetta poliisin siirtymiskäskyn, ei anna aihetta arvioida tilannetta niin, että Unioninkadulla ja Varsapuistikossa olisi ollut kaksi erillistä kokoontumista, vaan saman mielenosoituksen on katsottava jatkuneen sekä Unioninkadulla että Varsapuistikossa”.

15 Helsingin käräjäoikeuden tuomioissa siteeratuista tapauksista mainittakoon nyt vaikkapa Euroopan ihmisoikeustuomioistuinten ratkaisu Kudreviis ym. v. Liettua [GC], nro 37553/05, § 91, 15. lokakuuta 2015, jossa EIS 11 artiklaa ei loukannut mielenosoittajien tuomitseminen siitä, että nämä olivat poikenneet etukäteisluvasta mielenosoituksen pitopaikan suhteen ja tukkinet *maan kolme pääväylätietä*. Ja tämä siis rajoittamista tukevana perusteluna tuomiossa, jossa suomalaiset mielenosoittajat olivat järjestäneet Helsingissä yhden korttelin mittaisella kadunpätkällä viiden tunnin mielenosoituksen, joka toteutui 1,5 kulkua ennen järjestämisaikankohtaa poliisille annetun ennakoilmoituksen mukaisesti.

Edellisistä erityisesti Porkkalankadun ja Länsiväylän risteyksessä järjestettyjen mielenosoitusten vertailu sijainniltaan ja toteutustavaltaan laajalti tunnettuun Euroopan unionin tuomioistuimen antamaan *Schmidberger*-ratkaisuun¹⁶ ansaitsisi kuitenkin osakseen nykyistä perusteellisempaa oikeustieteellistä huomiota, erityisesti kun tässä mielenosoituspaikassa poliisin mielenosoittajiin kohdistamat voimakkeudet ovat olleet aivan eri luokkaa kuin muissa tilanteissa.¹⁷

Esittelen katsauksen tässä luvussa lyhyesti kolme kotimaista mielenosoitustapausta, jotka eri tavoin valaisevat sitä, minkälaisia oikeuskysymyksiä tuomioissa käsitellään ja toisaalta sitä, miten mielenosoitusten kohtelu poliisin ja tuomioistuinten toimesta vaihtelee.

4.1. Mielenosoitus Mannerheimintieellä Helsingissä 2.10.2021

Kohtuullisen suuri osa katumielenosoituksista on järjestetty poliittisen vaikuttamistarkoituksen näkökulmasta ilmeisistä syistä Eduskuntatalon edessä, eikä ainoastaan ympäristöaktivistien toimesta. Siksi myös määrällisesti 2020-luvun niskoittelutuomioista Suomessa kohtuullisen huomattava osa on kertynyt näiden mielenosoitusten yhteydessä. Itselläni on tiedossa yksi katumielenosoitus Eduskuntatalon edustalla, johon liittyvät tuomiot on käsitelty myös Helsingin hovioikeudessa.

Kyse oli 10 päivän mittaisesta mielenosoitustapahtumasta, johon liittyvää 29.9.2021 eli tapahtuman aloituspäivänä annettua mielenosoituksen siirtämispäätöstä on kommentoi-

nut myös Eduskunnan oikeusasiamies.¹⁸ Ensimmäisten kiinniottojen jälkeen mielenosoitus siirtyi muutamaksi päiväksi Pikkuparlamentin edessä sijaitsevaan puistoon. Mielenosoittajat palasivat Eduskunnan edustalla olevalle katualueelle 2.10.2021 klo 17, ja poistumiskäskey annettiin klo 18. Ohessa on kuva mielenosoituksen aiheuttamasta liikennehäiriöstä keskustan suuntaan noin klo 18.22, kun poistumiskäskeyä noudattamatta jättäneitä mielenosoittajia jo kannetaan pois paikalta. Kuvia liikennehäiriöstä on käytetty oikeudenkäynneissä myös todisteena.

Kaksi niskoittelutuomion saanutta mielenosoittajaa valitti tuomioistaan Helsingin hovioikeuteen. Tuomiossaan hovioikeus on viitanut myös oikeusasiamiehen ratkaisuun ja ratkaisun arviointiperusteena toimineeseen ”10 päivää kestävä tapahtumakokonaisuuden aiheuttamaan merkittävään ja pitkäkestoiseen haittaan liikenteelle”.¹⁹ Ongelma tietenkin on, että todellisuudessa katualueella toteutuneen mielenosoituksen haitta on jotakin aivan muuta kuin oikeusasiamiehen ja hovioikeuden

¹⁶ Eugen Schmidberger, *Internationale Transporte und Planzüge v. Austria* (2003) C-112/00.

¹⁷ Vuoden 2024 kesäkuussa järjestetyn Porkkalankadun mielenosoituksen jäljiltä on ollut vireillä käsitykseni mukaan useampi pahoinpitelytutkinta. Mielenosoituksen järjestäjät ja paikalla olleet ihmisoikeustarkkailijat ovat kuitenkin vakuuttaneet, että poliisin tehokkaan liikenteenohjauksen johdosta tosiasialliset liikenteeseen liittyvät vaaratilanteet ovat loistaneet poissaolollaan myös Porkkalankadun ja Länsiväylän vilkkaasti liikennöidyllä risteysalueella.

¹⁸ EOAK/6793/2021.

¹⁹ HelHO 24/124714, annettu 10.6.2024, s. 3.

perusteluissa kauhisteltu kymmeneksi päiväksi katkennut liikenne, ja rikosvastuuta arvioitaessa tämänkin tosiseikan toivoisi ilmenevän ratkaisusta selkeämmin.

Yleisellä tasolla sekä käräjä- että hovioikeuden tuomioissa tunnistetaan ansiokkaasti se tosiseikka, että kokoontumisvapautta voidaan rajoittaa vain silloin, kun perusoikeuksien rajoittamista koskevat tiukat kriteerit täyttyvät, ja että rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Hovioikeus siteeraa aiheellisesti myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintöä, jonka mukaan kokouksen järjestäminen juuri määrättyssä paikassa tiettyä aikana voi olla kokoontumisen tarkoituksen oleellinen osa, ja että kokouksen siirtäminen toisaalle voi heikentää tällöin merkittävästi ilmaistavaksi taroitettujen mielipiteiden tehoa ja painoarvoa.²⁰

Huomattavasti hälyttävämmässä valossa näyttäytyy kuitenkin hovioikeuden seuraava muotoilu koskien kokoontumisvapauden rajoitusedellytyksiä. Ratkaisussaan hovioikeus toteaa, että ”oikeus osoittaa mieltä on keskeinen perus- ja ihmisoikeus, johon kuuluu oikeus osoittaa mieltä lupaa pyytämättä itse valitussa yleisessä paikassa. Tämä oikeus ei ole kuitenkaan rajoittamaton, vaan siihen voidaan puuttua laintasoisilla säännöksillä, mikäli nämä rajoitukset ovat kohtuullisia ja tarpeellisia.”²¹

Ongelma tietenkin on, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukaan kokoontumisvapaudelle ei saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat *välttämättömiä* demokraattisessa yhteiskunnassa. Oikeudellinen kieli ei ole täsmällistä, vaan saa tarkemman merkityssisäl-

tönsä muun muassa juuri oikeuskäytännössä, mutta kaikki, ja minä todella toivon, että kaikki ymmärtävät, että ”kohtuullinen” ja ”tarpeellinen” tarkoittavat jotain olennaisesti muuta kuin ”välttämätön”.

Kun lisäksi tämän keskeisen poliittisen perusoikeuden rajoittamisen välttämättömyyttä peilataan EIS 11 artiklassa aiheellisesti kansalliseen ja yleiseen turvallisuuteen, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseen, terveyden ja moraalien suojaamiseen ja muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseen, ollaan aivan sen olennaisen kysymyksen äärellä, johon tämän katsauksen kirjoittaja toivoisi laillista mielenosoitusoikeutta tuomioiltaan määritteleviltä tuomioistuimilta vastausta.

Kohtuullinen ja tarpeellinen ei useinkaan ole sama kuin välttämätön, ja siksi sellaisen toiminnan, jota me siedämme katualueilla yhteiskunnassamme muun inhimillisen toiminnan yhteydessä, täytyy vähintään toimia jonkinlaisena mittana häiriölle, jota meidän näiden EIS 11 artiklassa turvattavien oikeushyvien kannalta olisi siksi kaiken järjen mukaan siedettävä mielenosoitustenkin yhteydessä.

4.2. Mielenosoitus Mannerheimintien Helsingissä 6.5.2022

Mannerheimintienellä on järjestetty katumielenosoituksia Eduskuntatalon edustan lisäksi ainakin Simonkadun risteyksessä, Lasipalatsin edessä sekä Oopperatalon edessä olevalla riisiteysalueella.

Kuudentena päivänä toukokuuta 2022 järjestettiin ylikulutusta hillitseviä toimia vaativa mielenosoitus. Mielenosoituksesta tehtiin ilmoitus kuusi viikkoa ennen mielenosoituksen järjestämisajankohtaa ja sen kestoksi oli ilmoi-

²⁰ PeVM 13/1998 vp., s. 4.

²¹ HelHO 24/124714, annettu 10.6.2024, s. 4.

tettu 5 tuntia klo 16 ja 21 välillä. Järjestämispaikka rajattiin poliisin kanssa etukäteen käydyn neuvottelun jälkeen tiukasti yhden korttelin alueelle Lasipalatsin ja Sokoksen väliin.

Mielenosoitus alkoi ilmoituksen mukaisesti klo 16, ja poistumiskäskey annettiin poliisin toimesta kaksi tuntia mielenosoituksen alkamisen jälkeen. Katualue oli tyhjennetty mielenosoittajista vain joitakin kymmeniä minuutteja ennen mielenosoituksen ilmoitettua päättämisaikaa. Kiinniottoja tehtiin kymmeniä, ja niskoittelusyytteitä käsiteltiin kahden eri tuomarin toimesta ainakin viidellä eri diaarilla. Pyydettyä juttujen yhdistämistä ”ei pidetty taroituksenmukaisena”.

Oikeuskäsittelyssä esille nousi kuulemisten yhteydessä muun muassa kysymys luottamuspulasta. Poliisi katsoi, että sillä ei ollut järkevää perustetta olettaa, että mielenosoittajat, jotka olivat aloittaneet puolitoista kuukautta aiemmin ilmoitetun mielenosoituksen ilmoitetussa paikassa ilmoitettuna ajankohtana, olisivat lopettaneet mielenosoituksen silloin kun se oli ilmoitettu päättymään.

Tämänkaltaisen poliisin pohdinta on ymmärrettävää siitä näkökulmasta, että mielenosoituksen järjestämisen ajankohtana jatkuvasti melko lailla alkuunsa lakkautetut katumielenosoitukset olivat jo olennaisesti ruokkineet kansalaistottelemattomuusnarratiivia poliisin ja median lisäksi mielenosoittajien itsensäkin keskuudessa, mutta kokoontumisvapautta käyttävän mielenosoittajan rikosvastuun punnitsemisen kannalta argumentti on tietenkin erittäin ongelmallinen. Oikeudessa näytetyiltä videotallenteilta käy kiistatta ilmi, että kiinniottojen aikaan mielenosoituspaikan ohituslikenne toimi saumattomasti ja olisi entisestään rauhoittunut mielenosoituksen jäljellä olevan keston aikana.

Häiritsevintä kyseisessä tapauksessa sen lisäksi, että kyse oli erittäin hyvissä ajoin ilmoitetusta, tarkkaan rajatulla alueella järjestetystä ja maratonjuoksun kisa-aikaa lyhyempikestoisesta mielenosoituksesta, jonka aiheuttaman liikennehaitan selkeästi osoitettiin poliisin liikenteenohjauksella mielenosoituksen kahden ensimmäisen tunnin aikana olevan täysin hallittavissa ennen kuin se keskeytettiin liikennehäiriön vain tasaisesti käydessä vähäisemmäksi, oli se tapa, jolla asia prosessuaalisesti toteutui vastaajien puolustusargumentaation kannalta.

Keskusteltuani useampien oikeusoppineiden kanssa niskoitteluoikeudenkäynneissä toistuvasta oikeusasetelmasta nimesimme kolme asiantuntijatodistajaa, joiden nimeäminen todistajiksi ensin evättiin kokonaan, ja joiden myöhemmin sallittiin jättää asiassa kirjalliset lausunnot, tosin huomattavan kiireellisellä aikataululla, koska pyyntöön siirtää pääkäsittelyä lausuntojen valmistelua varten ei suostuttu.

Kahdesta eri pääkäsittelyihin toimitetusta ja siellä argumenteiltaan siteeratusta asiantuntijalausunnosta ei mainita toisen tuomion perusteluissa sanaakaan. Toisessa todetaan, että lausunnot on otettu huomioon, mutta tuomiosta ei millään tavalla käy ilmi, miten. Lausunnoissa on kuitenkin esitetty sängen aiheellisia kysymyksiä, kuten mihin syihin perustuen aiemmin Reclaim The Streets -tyyppisten kadunvaltausten yhteydessä toisin toiminut poliisi 2020-luvulla on tiukentanut katumielenosoituslinjaansa, ja ennen kaikkea miksi perusoikeusherkässä tilanteessa ei otettu huomioon sitä perustuslakivaliokunnan linjausta, että perusoikeuksien rajoitusedellytykset koskevat myös tuomioistuimia.²²

22 PeVM 25/1994 vp., s. 4–5.

Notorisen liikennehaitta-arvion perusteella rajoitettuun mielenosoitukseen osallistuvan mielenosoittajan rikosvastuun kannalta erityisesti jälkimmäinen kysymys on erittäin aiheellinen ja saa toivottavasti vastauksen joskus tulevien niskoitteluoikeudenkäyntien yhteydessä. On vaikea kuvitella mitä lisäarvoa yhteiskunnalle koituu sellaisesta aktivistille annetusta rikostuomiosta, jonka voidaan oikeuskäsittelyssä esitetyn näytön valossa todeta perustuneen kiinniottoon mielenosoituksessa, jonka aiheuttama tosiasiallinen häiriö yhteiskunnalle ei näytä ylittävän sitä kynnystä, joka kokoonnumislaissa on asetettu mielenosoitusoikeuden rajoittamiselle.

Käräjäoikeuden tuomioilla, joissa vastaajien kysymyksiä mielenosoitusten rajoittamisen oikeasuhteisuudesta suhteessa muuhun katualueilla sallittuun toimintaan tai rikosvastuun väistymisestä perusoikeuden rajoitustilanteessa kyseisenkaltaisessa tilanteessa ei ollut edes kirjattu vastaajan vastaukseen²³, oli vaikea lähteä jatkamaan hovioikeuteen.

4.3. Mielenosoitus Pohjoisesplanadilla Helsingissä 7.6.2024

Pitkäkestoisin tiedossani oleva lähihistoriassa toteutunut katumielenosoitus Suomesa järjestettiin ympäristöaktivistien toimesta 7. kesäkuuta 2024 sattuvasti korkeimman oikeuden edessä Helsingissä. Ilman keskeytyksiä katualueella jatkunut mielenosoitus alkoi klo 14:n jälkeen perjantaina ja päättyi puolen päivän jälkeen seuraavana päivänä.

Oikeustieteellisesti arvioiden mitään merkitystä ei ole sillä, vaikuttiko poliisin ratkaisuun

antaa mielenosoituksen toteutua ennakoilmoituksen mukaisesti se, että sillä oli resurssinäkökulmasta käsillä melkoinen haaste, kun samana päivänä maan pääkaupungissa järjestettiin myös HJK:n jalkapallo-ottelu ja Metalican stadionkonsertti. Itse haluan optimistisesti ajatella, että taustalla on voinut olla, olkoonkin että ehkä edellisen argumentin tuella, myös ajatus kokeilla, minkä tasoisen liikennehäiriön hallitseminen pitkäkestoisemman katumielenosoituksen yhteydessä on poliisille mahdollista, ja kuinka paljon resursseja tällainen operaatio sitoo.

Lopputuloksena eräänlaista kotimaista mielenosoitusoikeushistoriaa. Mielenosoitus alkoi Presidentinlinnan vieressä ja korkeimman oikeuden edessä osoitteessa Pohjoisesplanadi 3 juuri ennen pahinta varhaisen kesäkuun perjantai-iltaapäivän poistumisliikennettä, kun kuin yhteisestä päätöksestä keskustassa työskäyvä väestö yhdessä tuumin toteaa, että eiköhän tässä ole jo korkea aika lähteä kotiin ja ajelemaan mökille.

Liikennenuuhka, joka oli kauhea (ks. kuva 2 koko Esplanadin mittaisesta autojonosta), oli

²³ Helsingin käräjäoikeuden tuomiossa 24/116478, annettu 15.4.2024, 6 tunnin oikeuskäsittelyyn perustuva vastaajan vastaus kuuluu sivuilla 5–6 kokonaisuudessaan seuraavasti: ”Kysymyksessä oli laillinen ja rauhanomainen mielenosoitus. Kysymyksessä on ollut yleinen kokous, ei väkijoukko, joka on määrätty hajaantumaa (poliisilain 2 luvun 9 §:n termi väkijoukko). Demokratiassa ei voi syntyä uutta oikeusdoktriinia, jossa poliisin käskyä on aina toteltava riippumatta siitä, perustuuko käskyn takana oleva toimivalta lakiin. Riidaton on, että vastaajat ovat olleet paikalla ja ovat kuulleet poistumiskäskyn ja että heidät on otettu

lähellä aika ajoin ruuhkauttaa pahasti myös Pohjois- ja Eteläesplanadin poikkikadut, mutta poliisi sai poikkeuksellisia liikennejärjestelyjä tarvittaessa muuttamalla pahimmat sumpput aina purettua, kunnes liikenneruuhka alkoi olennaisesti helpottaa klo 17 jälkeen.

Tilanne on laajasti dokumentoitu ruuhkaa Pohjoisesplanadilla ja sen lähialueilla ja erityisesti ruuhkan puuttumista kauempana tapahtumapaikalta kuvaavilla kuvilla ja videoilla, ja toimii tarvittaessa vertailevana näyttönä tulevia oikeudenkäyntejä varten sekä siitä, että katumielenosoituksen (aivan kuten minkä tahansa muunkin katutapahtuman) aiheuttama liikenneruuhka Helsingin kokoisessa kaupungissa rajoittuu sittenkin kohtuullisen rajatulle alueelle, että siitä tosiseikasta, että niin halutessaan yhteiskunta voi antaa pitkäkestoisinkin katumielenosoituksen toteutua taitavan poliisin liikenteenohjauksen tuella vilkkaasti liikennöidyllä katualueella aivan kuten maratonjuoksun, sambakulkueen tai 17 tunniksi kadut usean korttelin alueella sulkevan Kallio Block Partyn.

5. Kokoavia huomioita

Aivan ymmärrettävästi useampikin katsauksen lukija on saattanut jo moneen kertaan kysyä, että miksi te ette sitten ole jo vieneet näitä juttuja korkeimpaan oikeuteen asti, jos katsotte tuomioissa olevan virheellisiä argumentteja tai perusteluiltaan ongelmallista laintulkintaa. Olen itse ajatellut, erityisesti huomioiden se tuomioistuinten tähän mennessä asiassa soveltama oikeuspoliittinen narratiivi, johon perustuen aktivisteille on annettu noin tuhat rikostuomiota, että on nimenomaan erinomaisen hyvä asia, että yhtäkään niskoitteletapaus-

ta ei ole vielä ainakaan hävitty korkeimmassa oikeudessa.

Katumielenosoituksiin liittyvissä oikeuskäsittelyissä mm. henkilötodistelun yhteydessä kertynyt ymmärrys ja tässä katsauksessakin esitelty aineisto käräjä- ja hovioikeustuomioista ovat sekä tehneet näkyväksi että selkeyttäneet niitä lukuisia asiaan liittyviä oikeuskysymyksiä, joihin poliisinkin ääneen lausuman käsityksen mukaan me kaikki tarvitsemme ohjaavaa oikeuskäytäntöä oikeustilan selkeyttämiseksi. Ja kun asiaan liittyvä oikeusongelma kaikkine siihen liittyvine elementteineen on nyt kirkkaana ja selkeästi eriteltynä kenen tahansa ymmärrettävissä, minulla ei ole pienintäkään epäilystä siitä, etteikö suomalainen tuomioistuinlaitos pystyisi vastaamaan näihin kysymyksiin objektiivisesti aiemmista, ahtaampaan juridiseen narratiiviin perustuneista tuhannesta rikostuomiosta huolimatta.

Toinen kysymys liittyy ilmeiseen tarpeeseen haastaa perusteiltaan poliisin mielenosoituksen paikkaa koskevia, olennaisesti 2020-lukua aiempaa katumielenosoituslinjaa rajoittavampia hallintopäätöksiä hallintoprosessissa. Ongelma on ollut, että aktivisteilla ei ole ollut mahdollisuutta pyytää yhteiskunnalta taukoa katumielenosoituksista kertyviltä rikossyyteiltä siksi ajaksi, joka kuluu juridisesti huolellisesti argumentoidun hallintojutun rakentamiseen ja sen viemiseen menestyksekkäästi korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti. Rajalliset vapaaehtoisresurssit on käytetty sekä rikosjuttujen puolustamiseen ja niistä oppimiseen että rikostuomioista seuraavien liitännäisongelmien juridiseen neuvontaan.

kiinni. Postikadulla ja Simonkadulla autot ovat päässeet kulkemaan molempiin suuntiin ihan normaalisti jalankulkuväylällä, eikä pyöräilyä ole estetty. Ei ole estetty myöskään pääsyä Lasipalatsin ja Sokoksen kohdalla liiketiloihin. Yhtäkään kulkua johonkin tiettyyn yksittäiseen paikkaan ei ole estetty. Edes poikkeuksellinen liikennejärjestely ei ole haitannut liikenteen sujumista esimerkiksi Postikadulla ja Simonkadulla. Syyttäjän muiden vaatimusten osalta perusteet on kiistetty. Rikosuhrimaksujen määrä on oikea. Todistelukustannusten määrään ei ole otettu kantaa.”

Kun ensimmäisen niskoittelujuttuni tuomari suurpiirteisesti kommentoi salissa, että ”eiväthän nämä tuomiot edes näy missään”, hän ei ilmeisesti ollut koskaan kuullut suojelupoliisin suppeammista tai perusmuotoisista henkilöturvallisuusselvityksistä, jotka eri tavoin paitsi haittaavat niskoittelutuomioita saaneiden mielenosoittajien työnhakua, ovat myös olleet johtaa elinkeinonharjoittamisen edellytyksenä olevan järjestyksenvalvojaluvan menettämiseen ja irtisanomiseen kansallisesta asiantuntijaorganisaatiosta.²⁴

Kaiken tämän rauhanomaisille mielenosoittajille koituvan tosiasiallisen haitan huomioiden uskon, että saamme ajan kanssa myös korkeimmalta hallinto-oikeudelta tarpeellisia linjauksia sen suhteen, minkälainen poliisin mielenosoituksen paikkaa koskeva määräys parhaalla tavalla huomioi sekä poliisilain ensimmäisen luvun ohjaavat periaatteet että koko kotimaisen kokoontumisvapautta koskevan sääntelyn oikeusvaltiossa ja demokratiassa tärkeät perusarvot huomioiden. Benchmarkiksi meillä riittää valtavasti katualueilla dokumentoitua toimintaa 24 tunnin laillisesta katumielenosoituksesta 17 tunniksi usean korttelin alueella liikenteen katkaisevaan Kallio Block Partyyn.

Päätän tämän katsauksen vilpittömään toivomukseen, että ei kovin kaukana tulevaisuudessa me saamme myös korkeimmalta oikeudelta kokoontumisvapautteen ja sen puolustamiseen liittyvää oikeustilaa ja toivottavasti PeVM 25/1994:n hengessä ei-välttämätöntä rikosvastuuta selkeyttävän ratkaisun. Tämän asian edistämiseksi olisi erittäin arvokasta, että saisimme mahdollisimman pian jonkin keskeytetyn katumielenosoituksen oikeuskäsitelystä sen käräjävaiheesta alkaen tuomion, johon olisi kirjattu näkyviin tässäkin katsaukses-

sa esitetyt oikeuskysymykset ja toivottavasti perustellusti vastattukin niihin jotakin.

Koska yhtäkään niskoittelutapausta ei ole vielä hävitty korkeimmassa oikeudessa, pidän edelleen aivan mahdollisena, että aikanaan poliittisen sananvapauden rajoja Suomessa piirtävässä ennakkopäätöstuomiossa kokoontumisvapauden rajoituksia ei tiukenneta demokratiassa välttämättömistä rajoituksista kohtuullisiksi ja tarpeellisiksi. Voi jopa olla, että saammekin oikeusohjeen, jossa muun ohella selkeästi todetaan, että toisin kuin monessa muussa yhteiskunnassa, täällä poliisikin voi tehdä virheellisiä päätelmiä, eikä tuomioistuinten ole tarpeen putkinäköisellä KKO 2000:90-argumentaatiolla varmistaa tällaisessa tilanteessa poliisin auktoriteettiaseman ja arvovallan horjumatonta säilymistä rikostuomiolla poliisin toimenpiteiden kohteina oleville oikeussubjekteille mahdollisesta poliisin virhearvios-
ta riippumatta.

Siksi aivan erityisesti toivon, että tilanteessa, jossa poliisin antama mielenosoituksen siirto- ja sitten poistumiskäskeytys näyttäisivät jälkikäteen arvioiden mielenosoituksen aiheuttaman todellisen häiriön yhteiskunnalle huomioiden perustuneen kokoontumisvapautta kohtuuttomasti rajoittavaan tilanearvioon, korkein oikeus tunnistaa ja ennakkopäätösluonteisesti ohjeistaa muillekin tuomioistuimille mahdollisuuden tällöin jättää tuomitsematta rikoksesta poliittista sananvapautta käyttäviä kansalaisia, jotka vaikeita tulkintakysymyksiä sisältävässä perusoikeusherkässä tilanteessa ovat päättäneet pitää perusoikeuksistaan kiinni.

²⁴ Ks. esim. <https://yle.fi/a/3-12127230>.